

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และตรวจสอบรูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development : R&D) โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ (qualitative method) มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเลือกศึกษาสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภูเก็ต จำนวน 2 แห่ง จากจำนวนสถานศึกษาทั้งหมด 82 แห่ง โดยศึกษา วิเคราะห์ กระบวนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของโรงเรียนภูมิปัญญาซึ่งเป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตัวอย่าง ที่จัดการศึกษาโดยปฏิบัติงานหรือคณินงานร่วมกับชุมชนหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้เป็นอย่างดี โดยการเลือกแบบเจาะจงที่ยึดวัตถุประสงค์ของการศึกษาเป็นหลัก โดยมีเกณฑ์ในการเลือก จำนวน 3 ข้อ คือ 1) เป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีผลการประเมินภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (สมศ.) ระยะที่ 1 (พ.ศ.2544-2548) มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ในระดับสูงสุด คือระดับ 3 (ดี) 2) เป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีผลการประเมินประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภูเก็ต ปีการศึกษา 2548 มาตรฐานที่ 5 สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ในระดับสูงสุดคือ ระดับ 4 (ดีมาก) และ 3) สถานศึกษายินยอมเข้าร่วมในการวิจัย ซึ่งโรงเรียนภูมิปัญญามีคุณสมบัติครบตามเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น

สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งที่ 2 ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นสถานศึกษาที่ผู้วิจัยนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษา

ชั้นพื้นฐานที่สังเคราะห์ขึ้นจากโรงเรียนภูมิปัญญา ไปทดลองใช้เพื่อตรวจสอบรูปแบบ คือ โรงเรียน
 วิทยาการ โดยการเลือกแบบเจาะจงที่ยึดวัตถุประสงค์ของการศึกษาเป็นหลัก โดยมีเกณฑ์ใน
 การเลือก จำนวน 3 ข้อคือ 1) ไม่เป็นสถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่มีผลการประเมินภายนอกของ
 สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (สมศ.) ระยะที่ 1
 (พ.ศ.2544-2548) มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนใน
 การพัฒนาการศึกษา ในระดับสูงสุด คือ ระดับ 3 (ดี) 2) ไม่เป็นสถานศึกษาที่มีผลการประเมิน
 ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่
 การศึกษาภูเก็ต ปีการศึกษา 2548 มาตรฐานที่ 5 สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือ
 กับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ในระดับสูงสุดคือ ระดับ 4 (ดีมาก) และ 3) สถานศึกษายินยอม
 เข้าร่วมในการวิจัย ซึ่งโรงเรียนวิทยาการมีคุณสมบัติครบตามเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น

3.2 ขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีลำดับขั้นตอนการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบแผนการวิจัย
 และพัฒนา จำแนกออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษา ชั้นพื้นฐาน

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามแบบแผนการวิจัยและพัฒนา ซึ่งสัมพันธ์กับขั้น R₁A, R₁O, D₁A
 และ D₁O โดยทำการศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีการมีส่วนร่วม วิเคราะห์กระบวนการมีส่วน
 ร่วมในการจัดการศึกษากับชุมชน ของโรงเรียนภูมิปัญญา ตามแนวทางของการมีส่วนร่วมของ
 สถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่
 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 เก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลชุมชน และข้อมูล
 กระบวนการและวิธีการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาชั้นพื้นฐาน จาก
 การศึกษาเอกสาร คือ แผนปฏิบัติการ แผนพัฒนาการศึกษา และรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กรรมการสถานศึกษาชั้น
 พื้นฐานจำนวน 2 คน ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 4 คน ครูจำนวน 5 คน ผู้ปกครองนักเรียน
 จำนวน 3 คน และผู้แทนชุมชนจำนวน 1 คน รวมจำนวน 15 คน ในปีการศึกษา 2550 ระหว่างวันที่
 24 พฤษภาคม 2550 ถึงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2551 โดยมีแนวคำถามการสัมภาษณ์ ที่ถามถึงการ
 ดำเนินงานร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษา ตามแนวทางของการมีส่วนร่วม
 ของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 เกี่ยวกับ ความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้ ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตร ความร่วมมือในการระดมทรัพยากร และประเด็นอื่นๆ (แนวคำถามในการสัมภาษณ์ ภาคผนวก ก) แล้วตั้งกระทู้กระบวนกรและวิธีการมีส่วนร่วมของโรงเรียนภูมิปัญญาตามหลักการ แนวคิด และทฤษฎีการมีส่วนร่วม และแนวทางของการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 กำหนดเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ 2 ตรวจสอบรูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามแบบแผนการวิจัยและพัฒนา ซึ่งสัมพันธ์กับขั้น R₂A, R₂O, D₂A และ D₂O โดยนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 ไปตรวจสอบรูปแบบ โดยการนำไปทดลองใช้ในโรงเรียนวิทยาการ ในปีการศึกษา 2551 ระหว่างวันที่ 9 มีนาคม 2551 ถึงวันที่ 30 เมษายน 2552 โดยมีขั้นตอนการนำรูปแบบไปทดลองใช้ดังนี้

1) ติดต่อผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนวิทยาการ ซึ่งแจ้งความเป็นมาของการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย และเกณฑ์การเลือกโรงเรียนวิทยาการ เป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย เพื่อขอความอนุเคราะห์จากโรงเรียนวิทยาการ ในการนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้นจากโรงเรียนภูมิปัญญามาทดลองใช้ในโรงเรียนวิทยาการเพื่อตรวจสอบรูปแบบ ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษามีความยินดีและยินยอมเข้าร่วมในการวิจัยครั้งนี้

2) ผู้วิจัยนำเสนอและอธิบายรูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้คณะครูและผู้บริหารสถานศึกษาทั้งโรงเรียน มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบและขอความร่วมมือให้บุคลากรของโรงเรียน ปฏิบัติตามแนวทางวิธีการดำเนินงาน 4 ประการคือ การให้บริการชุมชน การสร้างความศรัทธาของผู้บริหารและครู การนำโรงเรียนสู่ชุมชนและการนำชุมชนเข้าสู่โรงเรียน ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครูมีความยินดีและยินยอมที่จะปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าว โดยผู้บริหารสถานศึกษาจะนำเสนอคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้ความเห็นชอบและดำเนินงานต่อไป

3) ผู้วิจัยติดตามผลการนำรูปแบบไปใช้ โดยศึกษาผลการดำเนินงานของโรงเรียนวิทยาการใน 4 ประการคือ การให้บริการชุมชน การสร้างความศรัทธาของผู้บริหารและครู การนำโรงเรียนสู่ชุมชน และการนำชุมชนเข้าสู่โรงเรียน รวมทั้งผลความร่วมมือที่เกิดขึ้นตามแนวทางของ

การมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในเรื่องความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้ ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตร และความร่วมมือในการระดมทรัพยากร ระหว่างปีการศึกษา 2551 และภายหลังเสร็จสิ้นปีการศึกษา 2551

ซึ่งผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลชุมชน และข้อมูลการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการศึกษาเอกสาร คือ แผนปฏิบัติการ และรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 2 คน ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 2 คน ครูจำนวน 3 คน ผู้ปกครองนักเรียนจำนวน 7 คน และผู้แทนชุมชนจำนวน 1 คน รวมจำนวน 15 คน โดยมีแนวคำถามการสัมภาษณ์ ที่ถามถึงการดำเนินงานร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษา เกี่ยวกับการให้บริการชุมชน การสร้างความศรัทธาของผู้บริหารและครู การนำโรงเรียนสู่ชุมชน การนำชุมชนเข้าสู่โรงเรียน ความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้ ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตร ความร่วมมือในการระดมทรัพยากร และประเด็นอื่นๆ (แนวคำถามในการสัมภาษณ์ ภาคผนวก ก)

เมื่อทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนวิทยาคารแล้ว ผู้วิจัยได้นำรูปแบบไปวิพากษ์ในการนำรูปแบบไปใช้ในสถานศึกษาอื่นๆ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้รูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสม โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 11 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการบริหารการศึกษา ซึ่งเป็นคณาจารย์และอาจารย์พิเศษระดับอุดมศึกษา จำนวน 4 คน ศิษยานิเทศก์จำนวน 2 คน และผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 5 คน (รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ ภาคผนวก ก) จัดสนทนากลุ่มในวันที่ 26 พฤษภาคม 2553 เวลา 09.00 - 12.00 น. สถานที่มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต โดยมีแนวคำถามการจัดกลุ่มสนทนาที่ถามถึง ความเหมาะสมของรูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในการนำไปใช้ในสถานศึกษาอื่นๆ และประเด็นอื่นๆ (แนวคำถามในการจัดกลุ่มสนทนา ภาคผนวก ข) โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม และผู้ช่วยวิจัย จำนวน 2 คน โดยทำหน้าที่เป็นผู้จดบันทึกการสนทนา อัดเสียงระหว่างการสนทนา เพื่อเก็บข้อมูลรายละเอียดจำนวน 1 คน และอีก 1 คนทำหน้าที่บันทึกภาพกิจกรรมการสนทนา และบริการทั่วไป

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ มีเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ตามขั้นตอนการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.3.1 เอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสถานศึกษา สภาพปัจจุบันของสถานศึกษา สภาพของชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ ได้แก่ แผนปฏิบัติการ แผนพัฒนาการศึกษาและรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษา รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา

3.3.2 แบบบันทึกผลการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เกี่ยวกับ ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา ข้อมูลชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ ข้อมูลกระบวนการและวิธีการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชน ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และข้อมูลผลการทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.3.3 แบบบันทึกผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของโรงเรียนภูมิปัญญา โดยมีแนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ วิธีการปฏิบัติงานหรือวิธีการดำเนินงานการมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชน ความร่วมมือที่เกิดขึ้นระหว่างสถานศึกษากับชุมชน รายละเอียดและลักษณะของกิจกรรมที่สถานศึกษากับชุมชนร่วมกันดำเนินงาน วิธีการให้บุคคลหรือชุมชนเข้ามาให้ความร่วมมือกับสถานศึกษา (แนวคำถามในการสัมภาษณ์ ภาคผนวก ก) และกระบวนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของโรงเรียนวิทยากร โดยมีแนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ ผลการดำเนินงานการให้บริการชุมชน การสร้างศรัทธาของผู้บริหารและครู การนำโรงเรียนสู่ชุมชน และการนำชุมชนเข้าสู่โรงเรียน รวมทั้งผลความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตร และการระดมทรัพยากร (แนวคำถามในการสัมภาษณ์ ภาคผนวก ก)

3.3.4 แบบบันทึกผลการจัดกลุ่มสนทนา ของผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับความเหมาะสมของการนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้ (แนวคำถามในการจัดกลุ่มสนทนา ภาคผนวก ข)

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยวิธีการดังนี้

3.4.1 การศึกษาเอกสาร (documentary study)

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลชุมชน ทั้งโรงเรียนภูมิปัญญา และโรงเรียนวิชาการ โดยศึกษาเอกสารเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของสถานศึกษา สภาพปัจจุบันของสถานศึกษา สภาพของชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ จากเอกสารแผนปฏิบัติการ แผนพัฒนาการศึกษา รายงานการพัฒนาคณาภพการศึกษา และรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา

3.4.2 การสังเกต (observation)

ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลชุมชน และข้อมูล กระบวนการและวิธีการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของโรงเรียนภูมิปัญญา และผลการดำเนินงานตามรูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนวิชาการ

3.3.3 การสัมภาษณ์ (interview)

ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครองนักเรียน และผู้แทนชุมชน แบบเจาะลึก เพื่อศึกษาข้อมูล กระบวนการและวิธีการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนภูมิปัญญา และผลการดำเนินงานตามรูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนวิชาการ

3.3.4 การสนทนากลุ่ม (focus group discussion)

ผู้วิจัยจัดสนทนากลุ่ม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อวิพากษ์การนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปใช้ในสถานศึกษาอื่นๆ

3.5 การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูล เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

3.5.1 การนำข้อมูลที่ได้จากทำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลัก นำกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลอ่าน เพื่อตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง

3.5.2 การตรวจสอบสามเส้าโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง (data triangulation) จาก กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และผู้นำชุมชนหรือผู้แทนชุมชน รวมทั้งตรวจสอบจากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลากหลายวิธี (methodological triangulation) จากวิธีการศึกษาเอกสาร วิธีการสัมภาษณ์ และวิธีการสังเกต

3.5.3 การตรวจสอบข้อมูลด้วยการจำแนกข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ข้อมูลในส่วนที่เป็นความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล และข้อมูลในส่วนที่เป็นรายละเอียดหรือการดำเนินการ โดยนำข้อมูลทั้ง 2 ส่วนมาเปรียบเทียบหรือยืนยันความถูกต้อง ช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลตรงตามความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา สำหรับข้อมูลที่ได้จากเอกสาร และการวิเคราะห์อุปนัยสำหรับข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม โดยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลระหว่างเก็บรวบรวมข้อมูล ตรวจสอบกับกรอบแนวคิดและสร้างสมมติฐานเบื้องต้นขึ้นโดยมีการปรับกรอบแนวคิดและสมมติฐานให้เหมาะสมครอบคลุมข้อมูลที่นอกเหนือไปจากกรอบเดิม เมื่อได้กรอบใหม่ที่เหมาะสมกว่าก็เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไปจนแน่ใจว่าได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอในทุกแง่มุม โดยมีขั้นตอน วิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.6.1 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ มาเรียบเรียงให้เป็นระบบระเบียบ

3.6.2 ให้ความหมายกับข้อมูล โดยการตีความจากข้อมูลเบื้องต้น ให้ออกมาเป็นข้อความที่สื่อความหมายของผู้ให้ข้อมูล

3.6.3 จัดหมวดหมู่ความหมายของข้อมูล โดยนำเอาความหมายที่ให้ไว้ มาจัดเป็นหมวดหมู่ หลังจากนั้นจึงนำความหมายที่จัดหมวดหมู่แล้ว มาตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยคือสร้างข้อสรุปจากรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่ประสบพบมา โดยสร้างสมมติฐานชั่วคราวมาตรวจสอบกับข้อมูลต่าง ๆ จนมั่นใจว่าได้ข้อสรุปนั้นถูกต้อง เทียงตรง เชื่อถือได้

3.6.4 วิเคราะห์และสรุปรวบรวมความหมายให้ได้ข้อความรู้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย